

Národnostné menšiny

ONDREJ DOSTÁL

Oponent: **PhDr. Michal Vašečka, Ph.D.**

Ústav verejnej politiky, Fakulta sociálnych a ekonomických vied
Univerzity Komenského Bratislava,
Katedra sociologie, Fakulta sociálnych študií,
Masarykova univerzita, Brno

1. Úvod	150
2. Postavenie národnostných menšín v právnom a inštitucionálnom systéme SR	150
2.1. Chýbajúci zákon o postavení národnostných menšín	150
2.2. Zmeny v zložení rady vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny	151
3. Politická reprezentácia národnostných menšín	152
3.1. Zánik formálne existujúcich menšinových politických strán	153
3.2. Menšinová agenda SMK	154
3.3. SMK a regionálne voľby	156
4. Používanie menšinových jazykov	157
4.1. Návrh novely zákona o štátnom jazyku	158
4.2. Zoznam obcí s podielom menšín nad 20 percent	159
5. Kultúra národnostných menšín	160
5.1. Návrh zákona o financovaní kultúry národnostných menšín	160
5.2. Stratégia rozvoja kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva	161
6. Vybrané kauzy súvisiace s menšinami	162
6.1. Ústavný súd a antidiskriminačný zákon	162
6.2. Nový trestný zákon a verbálne delikty	163
6.3. Ústretové gestá v slovensko-maďarských vzťahoch	164
6.4. Prejavý extrémizmu na Slovensku	164
7. Záver	165

Anotácia: Autor sa v kapitole zaoberá situáciou národnostných menšín na Slovensku. Analyzuje ich postavenie v právnom a inštitucionálnom systéme. Opisuje zmeny, ktoré do zloženia politických subjektov zastupujúcich príslušníkov národnostných menšín priniesol nový zákon o politických stranách. Analyzuje výsledky regionálnych volieb z hľadiska účinkovania Strany maďarskej koalície ako jedinej reálnej politickej sily zastupujúcej národnostnú menšinu. Zaoberá sa návrhom na zmenu zákona o štátnom jazyku, novou verziou návrhu zákona o financovaní kultúry národnostných menšín, zmenami v zložení Rady vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny, rozhodnutím Ústavného súdu SR o protiústavnosti pozitívnej diskriminácie. Opisuje aj prejavy politického extrémizmu a ich ohlas vo verejnosti a v postupe štátnych orgánov.

Kľúčové slová: antidiskriminačný zákon, Benešove dekréty, dvojité občianstvo, extrémizmus, maďarská menšina, menšinové politické strany, národnostné menšiny, návrh zákona o financovaní kultúry národnostných menšín, pozitívna diskriminácia, regionálne voľby, Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny, Strana maďarskej koalície, zákon o politických stranách, zákon o štátnom jazyku.

1. ÚVOD

K národnostným menšinám sa na Slovensku podľa výsledkov posledného realizovaného sčítania obyvateľstva v roku 2001 hlásilo 13,1 % obyvateľov. Najväčší podiel z nich predstavujú príslušníci viac ako polmiliónovej maďarskej menšiny (9,7 %). Druhou najpočetnejšou je rómska menšina, ku ktorej sa prihlásilo 89 920 obyvateľov (1,7 %), podľa rôznych výskumov a odhadov odborníkov však na Slovensku žije 300 000–400 000 Rómov. K českej menšine sa hlási cca 0,8 % obyvateľov, k rusínskej 0,4 %, k ukrajinskej 0,2 % a k nemeckej 0,1 %. Menšie počty ľudí sa hlásia k ďalším národnostiam – poľskej, židovskej, moravskej, chorvátskej, srbskej, bulharskej, ruskej.

2. POSTAVENIE NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN V PRÁVNOM A INŠTITUCIONÁLNOU SYSTÉME SR

2.1. CHÝBAJÚCI ZÁKON O POSTAVENÍ NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

V roku 2005 neboli schválené žiadne zmeny v legislatíve upravujúcej práva a postavenie národnostných menšín. Zákon, ktorý by komplexne upravoval postavenie národnostných menšín, na Slovensku neexistuje a v súčasnom volebnom období už takýto zákon ani nebude schválený.

Druhá vláda Mikuláša Dzurindu si vo svojom programovom vyhlásení z roku 2002 stanovila cieľ pripraviť zákon o národnostných menšinách, vrátane financovania menšinových kultúr. Tento záväzok sa premietol do plánu legislatívnych úloh vlády na prvý rok jej vládnutia (2003), počas ktorého mal byť pripravený návrh zákona o národnostných menšinách upravujúci právne postavenie národnostných menšín a vytvárajúci právne prostredie pre rozvoj ich národnej identity. Návrh takéhoto zákona však vypracovaný nebol, termín splnenia tejto úlohy sa postupne posúval na rok 2004, neskôr na rok 2005. Ani v roku 2005 však

nebol návrh zákona o národnostných menšinách pripravený. V pláne legislatívnych úloh vlády SR na rok 2006 sa už takáto úloha nenachádza (*Plán legislatívnych...*, 2005), čo znamená, že vláda úplne rezignovala na splnenie tohto svojho programového zámeru.

Podobný osud postihol aj zákon o financovaní kultúry národnostných menšín, ktorého návrh bol síce pripravený ešte v roku 2004, vládou však nebol schválený ani v roku 2005 a jeho schválenie sa nenachádza ani v Pláne legislatívnych úloh vlády SR na rok 2006 (bližšie pozri časť 5.1. *Návrh zákona o financovaní kultúry národnostných menšín* v tejto kapitole).

Práva príslušníkov národnostných menšín sú zakotvené v Ústave SR (čl. 33 a 34), vo viacerých parciálnych zákonoch (napríklad zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín, zákon č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazyku národnostných menšín, zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku, zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách, zákon č. 29/1994 Z. z. o sústave základných a stredných škôl), medzinárodných dohovoroch (napríklad *Rámcový dohovor Rady Európy o ochrane práv národnostných menšín*, *Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov*) a medzištátnych zmluvách (napríklad *Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou*, *Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Maďarskej republiky o vzájomnej podpore národnostných menšín v oblasti vzdelávania a kultúry*).

2.2. ZMENY V ZLOŽENÍ RADY VLÁDY PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY A ETNICKÉ SKUPINY

Príslušníci národnostných menšín a etnických skupín majú podľa Ústavy SR „právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín“ (čl. 34 ods. 2 písm. c). Menšiny však nedisponujú žiadnou špecifickou formou samosprávy a toto ich právo nie je bližšie upravené na úrovni zákona. Špecifikované je iba podzákonnou normou schvaľovanou vládou a realizuje sa prostredníctvom Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Rada je poradným, iniciatívnym a koordinačným orgánom vlády pre oblasť štátnej národnostnej politiky. Väčšinu jej členov tvoria zástupcovia organizácií združujúcich príslušníkov národnostných menšín, rada však nemá žiadne rozhodovacie kompetencie a jej závery majú pre vládu iba odporúčací charakter. Štatút rady schvaľuje vláda.

V roku 2005 prišlo k zmene Štatútu Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny, ktorá sa týkala zloženia rady. Zmenu štatútu schválila vláda 31. mája 2005 (*Návrh na zmenu Štatútu...*, 2005) a týkal sa pribratia zástupcu ruskej menšiny a zmien subjektov, ktoré nominujú do rady zástupcov rómskej menšiny a bulharskej menšiny. Návrh na pribratie zástupcu ruskej menšiny schválili členovia rady ešte v marci 2003, do zmeny štatútu sa toto rozšírenie premietlo až v máji 2005. Právo nominovať svojho zástupcu do rady získal Zväz Rusov na Slovensku. Ruská menšina sa usilovala získať zastúpenie v rade už v roku 1997, zo strany štátnych orgánov to však bolo odmietnuté s odôvodnením, že „ruská národnostná menšina nie je na Slovensku autochtónna“ (*Zväz Rusov na Slovensku...*, 2004).

Akceptovanie zástupcu ruskej menšiny do rady vládou SR možno považovať za zmenu postoja štátnych orgánov v tejto veci. Vláda sa pri svojom rozhodnutí odvolala aj na kladné stanovisko Spoločenskovedného ústavu SAV k rozšíreniu rady o zástupcu ruskej menšiny. Podľa stanoviska tohto ústavu Rusi na Slovensku netvorí autochtónnu, ale tzv. migračnú menšinu, to však „neznamená, že sa na ruskú minoritu nevzťahujú národnostné a menšinové práva, ako ich stanovuje Ústava SR a medzinárodné dohody a dokumenty, ktoré Sloven-

ská republika ratifikovala a v tomto zmysle sú pre ňu *záväzné*“ (*Stanovisko Spoločensko-vedného...*, 2005). Zmenený prístup vlády k tejto otázke môže predstavovať aj istý precedens v slovenskej menšinovej politike. V minulosti sa totiž problematika práv a postavenia národnostných menšín na Slovensku riešila takmer výlučne len v kontexte autochtónnych menšín, ktorých príslušníci sú na území Slovenska dlhodobo usadení. Smerom do budúcnosti sa však pravdepodobne otvorí aj otázka postavenia príslušníkov národností a etník, ktoré sa na Slovensko prisťahovali pred kratším časom, pričom nepôjde len o ľudí z európskych krajín.

Zmena štatútu Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny sa dotkla ešte dvoch ďalších menšín. V rámci rómskej menšiny bola Rómska občianska iniciatíva (ROI) nahradená Kultúrnym zväzom občanov rómskej národnosti s odôvodnením, že ROI je politickou stranou a rada má mať apolitický charakter. Nadácia INFOROMA, ktorá sa dostala do likvidácie, bola zasa nahradená Osvetovým združením Rómov Považia. Na návrh Ministerstva kultúry SR bol zmenený subjekt zastupujúci bulharskú menšinu: Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku bol nahradený Pôvodným kultúrnym zväzom Bulharov a ich priateľov na Slovensku „Christo Botev“. Návrh na zmenu bol odôvodnený tým, že si Kultúrny zväz Bulharov a ich priateľov na Slovensku neplnil zákonom stanovené povinnosti pri kontrole nakladania s poskytnutými štátnymi dotáciami.

Tieto zmeny potvrdzujú, že Rada vlády je síce istou formou participácie príslušníkov menšín na rozhodovaní o veciach, ktoré sa ich týkajú, ide však o značne nesystémové riešenie. V prípade, že príslušníkov tej ktorej menšiny zastupuje viacero organizácií, je v podstate len na ad hoc rozhodnutí vlády, ktorú z nich prizve do rady a umožní jej podieľať sa na formovaní štátnej menšinovej politiky.

Rada vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny ani v roku 2005, podobne ako v predchádzajúcich rokoch, nevyvíjala žiadnu výraznejšiu činnosť. Jej zasadnutie sa v priebehu roku 2005 uskutočnilo len raz a bolo venované najmä diskusii o implementácii antidiskriminačného zákona a o návrhu zákona o financovaní kultúry národnostných menšín (*Zápis z rokovania...*, 2005).

Problematikou národnostných menšín sa zaoberajú aj ďalšie štátne orgány a inštitúcie: podpredseda vlády SR pre európsku integráciu, ľudské práva a menšiny, Výbor NR SR pre ľudské práva, národnosti a postavenie žien, splnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity, Sekcia ľudských práv a menšín Úradu vlády SR, Sekcia menšinových kultúr Ministerstva kultúry SR a v rámci Ministerstva školstva SR Odbor vzdelávania národnostných menšín a Oddelenie výchovy a vzdelávania rómskych komunít.

3. POLITICKÁ REPREZENTÁCIA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Na Slovensku existovalo do roku 2005 veľké množstvo politických subjektov zameraných na reprezentáciu záujmov príslušníkov národnostných menšín. Väčšina z nich však existovala iba formálne a nevyvíjala reálnu politickú činnosť. Jediným politicky relevantným menšinovým subjektom bola už od svojho vzniku prostredníctvom zlúčenia troch pôvodných maďarských strán (Maďarské kresťanskodemokratické hnutie, Spolužitie, Maďarská občianska strana) pred parlamentnými voľbami v roku 1998 iba Strana maďarskej koalície (SMK). Rok 2005 znamenal výraznú redukciu počtu menšinových subjektov a zánik drviwej väčšiny z nich.

3.1. ZÁNİK FORMÁLNE EXISTUJÚCICH MENŠINOVÝCH POLITICKÝCH STRÁN

Zo 111 politických strán a hnutí registrovaných k 1. januára 2005 na Ministerstve vnútra SR (MV SR) až 28 združovalo príslušníkov národnostných menšín, resp. sa na príslušníkov menšín orientovalo. K 31. decembru 2005 však už existovalo iba 42 politických strán a počet menšinových politických subjektov klesol na štyri. Stalo sa tak v dôsledku novo schváleného zákona č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach, ktorý nadobudol účinnosť 1. júna 2005. Zákon stanovil existujúcim politickým stranám povinnosť najneskôr do 30. septembra 2005 doručiť na MV SR vyhlásenie o sídle strany a o štatutárnom orgáne strany. Hoci išlo o jednoduchý administratívny úkon, túto povinnosť si nespĺnili takmer dve tretiny z dovtedy existujúcich strán. Zákon zároveň stanovil, že strany, ktoré si k určenému termínu nespĺnia túto povinnosť, budú od 1. októbra 2005 v likvidácii a zaniknú.

Už v minuloročnej *Súhrnnej správe* sme upozorňovali, že prísnejšie podmienky vtedy ešte len v prvom čítaní schváleného návrhu nového zákona vo vzťahu ku kontrole financovania politických strán môžu mať za následok zánik politických strán, ktoré existujú iba čisto formálne, vrátane viacerých menšinových. Vývoj v roku 2005 potvrdil, že veľká väčšina z nich existovala iba formálne a nebola schopná zvládnuť preregistračný proces stanovený zákonom.

V dôsledku nespĺnenia povinností stanovenej novým zákonom o politických stranách sa k 1. októbra 2005 v likvidácii ocitlo 19 z 21 dovtedy existujúcich rómskych strán, 3 zo 4 maďarských strán, 1 z 2 strán orientovaných na českú menšinu a jediná strana orientujúca sa na Ukrajincov a Rusínov.¹ Preregistrovali sa iba štyri menšinové politické subjekty: Strana maďarskej koalície, Rómska iniciatíva Slovenska (RIS), Strana Rómskej koalície v Slovenskej republike (SRK) a Koalícia Čechov a Slovákov (KŠaČ). SMK je reálnou politickou silou so zastúpením v parlamente, vláde, komunálnej a regionálnej politike. Dve rómske strany, ktoré sa dokázali preregistrovať, síce takouto pozíciou nedisponujú, ide však o subjekty, ktorých predsedovia (Alexander Patkoló z RIS a Ladislav Fízik z SRK) sa v predchádzajúcich rokoch dokázali na rozdiel od predstaviteľov iných rómskych subjektov aspoň čiastočne prezentovať aj na verejnosti.

Jedinou zo zanikajúcich menšinových politických strán, ktoré mali v minulosti aspoň čiastočne relevantné postavenie, bola Rómska občianska iniciatíva (ROI), ktorá bola najvýraznejším predstaviteľom rómskej menšiny začiatkom 90. rokov. V roku 1990 vďaka účasti na kandidátke Verejnosti proti násiliu (VPN) získala dokonca parlamentné zastúpenie, čo sa už neskôr žiadnemu rómskemu politickému subjektu nepodarilo.

1. Zanikli nasledovné rómske politické strany a hnutia: Strana integrácie Rómov na Slovensku (rok registrácie 1990), Strana ochrany práv Rómov na Slovensku (1990), Rómska občianska iniciatíva SR (1990), Strana sociálnej demokracie Rómov na Slovensku (1991), Únia – Rómskej občianskej iniciatívy v SR (1992), Strana práce a istoty (1992), Rómsky kongres Slovenskej republiky (1992), Demokratické hnutie Rómov v Slovenskej republike (1993), Hnutie ľudí s najnižšou životnou úrovňou (1994), Strana Rómov Slovenska (1994), Rómska národnostná strana (1994), Strana rómskych demokratov v Slovenskej republike (1994), Demokratická aliancia Rómov v SR (1995), Maďarské demokratické hnutie Rómov v Slovenskej republike (1998), Strana demokratickej jednoty Rómov (1999), Rómske kresťanské demokratické hnutie v SR (2000), Hnutie olasých Rómov Slovenska (2000), Rómska občianska jednota Slovenskej republiky (2001), Politické hnutie Rómov na Slovensku – ROMA (2002).

Z maďarských politických strán zanikli Strana maďarských socialistov (registrovaná v roku 1995 ako Maďarské ľudové hnutie za zmierenie a prosperitu, pod súčasným názvom od roku 1999), Maďarská socialistická strana (1999), Maďarská federalistická strana (2002).

Zaniknutou stranou, ktorá svojím názvom ašpirovala na oslovenie českej menšiny, boli Československí demokrati (1994).

Zaniknutým politickým hnutím orientovaným na ukrajinskú a rusínsku menšinu bolo Regionálne demokratické hnutie – Východ (registrované v roku 1994 ako Podduklianska demokratická hromada, od roku 2001 do roku 2004 ako Regionálna demokratická hromada – Východ).

Zanikajúca Strana maďarských socialistov vznikla v roku 1995 ako Maďarské ľudové hnutie za zmierenie a prosperitu, ktoré sa profilovalo ako spojenec vtedy vládnuceho Hnutia za demokratické Slovensko (HZDS) a malo zámer získať voličov na úkor troch vtedy opozičných strán Maďarskej koalície (MK). Ďalší zo zanikajúcich maďarských subjektov, Maďarská federalistická strana zasa vznikla v roku 2002 ako radikálnejšia alternatíva k SMK. Ani jeden z týchto subjektov sa však nedokázal presadiť medzi maďarskými voličmi a ani minimálne ohroziť dominantné postavenie SMK medzi nimi.

Ostatné zanikajúce menšinové politické subjekty sa prakticky za celú dobu svojej existencie nedokázali výraznejšie prezentovať a väčšina z nich bola už dlhšiu dobu úplne nečinná. Zánik v dôsledku nepreregistrácie postihol menšinové politické subjekty ešte výraznejšou mierou ako ostatné strany. Kým celkovo sa nepreregistrovalo 65 % z dovtedy existujúcich strán a hnutí, v prípade menšinových subjektov to bolo až 86 %.

V priebehu roku 2005 vznikla, ale vzápätí aj zanikla politická strana, ktorá sa mala orientovať na národnostné, ale aj iné menšiny. Zámer založiť Stranu menšín avizoval ešte v roku 2004 Herman Arvay, nezávislý poslanec Národnej rady SR, pôvodne zvolený za Komunistickú stranu Slovenska. Nový politický subjekt sa mal podľa neho orientovať na Rómov, ale aj Číňanov, Vietnamcov, Rusínov, Ukrajincov a Čechov, spomedzi iných ako národnostných menšín zasa na ľudí s inou sexuálnou orientáciou či telesným postihnutím (*Arvay už má...*, 2004). Strana menšín bola zaregistrovaná 24. februára 2005, ale už 25. júna 2005 vstúpila do likvidácie, pretože si nespĺnila novým zákonom stanovenú povinnosť najneskôr do štyroch mesiacov od svojho vzniku podať MV SR návrh na zápis štatutárneho orgánu strany.

Novým zákonom o politických stranách sa zvýšil počet občanov, ktorí musia podporiť vznik novej strany, aby táto bola zaregistrovaná na MV SR, z 1 000 na 10 000. Vzhľadom na to možno očakávať, že v budúcnosti bude vznik nových politických strán komplikovanejší a nebude existovať také veľké množstvo čisto formálne existujúcich subjektov, čo platí aj na možnosť vzniku nových menšinových politických strán a hnutí.

3.2. MENŠINOVÁ AGENDA SMK

Od parlamentných volieb v roku 2002 je SMK v NR SR zastúpená 20 poslancami, je súčasťou vládnej koalície a vo vláde ju zastupujú štyria členovia a šiesti štátni tajomníci. Hoci sa SMK ako parlamentná a vládna strana vyjadruje k rôznym politickým otázkam, v jej agende a politickom pôsobení zohrávajú významnú úlohu otázky súvisiace s postavením národnostných menšín, predovšetkým maďarskej menšiny.² SMK napríklad podporuje prijatie zákona o postavení národnostných menšín, či zákona o financovaní menšinových kultúr. V roku 2005 však vo verejne prezentovanej menšinovej agende SMK boli často prítomné skôr prvky symbolického významu než záležitosti, ktoré by mali reálny dopad na postavenie príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku. V mnohých prípadoch išlo skôr o otázky súvisiace s historickými udalosťami než o súčasné problémy. Navyše išlo často viac o presah verejného diskurzu odohrávajúceho sa v Maďarsku, resp. medzi politickou reprezentáciou Maďarskej republiky a zástupcami maďarským menšín z okolitých krajín, ako o čisto vnútorné problémy Slovenskej republiky.

2. Zámerom tohto textu nie je komplexne popísať politické pôsobenie SMK v roku 2005, ale zhodnotiť tie aspekty jej politického účinkovania, ktoré súvisia s postavením národnostných menšín. K celkovému pôsobeniu SMK pozri bližšie kapitolu *Vnútro-politický vývoj a systém politických strán* v tejto publikácii.

Charakteristickým príkladom je problematika dvojakeho občianstva pre príslušníkov maďarských menšín, o ktorej sa v Maďarsku diskutuje už dlhšiu dobu. V decembri 2004 sa o tejto otázke uskutočnilo v Maďarsku referendum, ktoré bolo neúspešné pre nízku účasť voličov. SMK podporovala zavedenie dvojitého občianstva a kritizovali maďarskú vládu za jej odmietavý postoj k referendu. Predstavitelia SMK aj napriek negatívnemu výsledku referenda naďalej podporovali zavedenie dvojitého občianstva. V júni 2005 schválil maďarský parlament zákon, ktorý uľahčuje krajanom možnosť získať maďarské občianstvo. Podmienkou je však trvalý pobyt na území Maďarska, nejde teda o dvojité občianstvo v podobe, v akej ho požadovali maďarská opozícia a predstavitelia menšinových Maďarov z okolitých krajín. Tí naďalej požadujú možnosť získať maďarské občianstvo na základe etnickej príslušnosti bez toho, aby museli opustiť svoju krajinu (*Lídri maďarských menšín...*, 2005). Predstavitelia SMK podporovali zavedenie dvojitého občianstva, hoci uznávali, že vzhľadom na spoločné členstvo Slovenska a Maďarska v Európskej únii³ by pre Maďarov zo Slovenska malo skôr symbolický ako praktický význam. Svoj postoj zdôvodňovali solidaritou s príslušníkmi maďarských menšín z krajín, ktoré nie sú členmi EÚ (*Csáky: Otázka dvojakeho...*, 2005).

Podobne tiež skôr v symbolickej než praktickej rovine sa nachádza aj slovensko-maďarský diskurz na tému autonómia. Niektorí predstavitelia SMK občas verejne pripustia, že istá forma autonómie by mohla byť prijateľným riešením pre maďarskú menšinu na Slovensku, SMK však oficiálne požiadavku vytvorenia autonómie dosiaľ neformulovala. V roku 2005 bola táto téma znovu otvorená spoza hraníc. Maďarský premiér Ferenc Gyurcsány v januári 2005 na stretnutí s predstaviteľmi menšinových Maďarov ako náhradu za jeho vládou odmietané dvojité občianstvo vyhlásil, že bude podporovať vytvorenie autonómie (*Maďarské menšiny...*, 2005). Hoci túto ideu nijako bližšie nekonkretizoval, na Slovensku vyvolala odmietavé reakcie zo strany najvyšších štátnych predstaviteľov i zástupcov slovenských politických strán s výnimkou SMK. Aj tá však ústami svojho prvého podpredsedu Miklósa Duraya, ktorý je považovaný za predstaviteľa radikálnejšieho krídla v SMK, označila návrh za bezpredmetný a neprichádzajúci do úvahy, pretože by si vyžadoval zmenu ústavy (*Podľa Duraya...*, 2005).

Predstavitelia SMK si pripomínali aj viaceré výročia súvisiace s maďarskou históriou. V marci 2005 sa viacerí z najvyšších predstaviteľov SMK zúčastnili na spomienkovom zhromaždení v Bratislave na počesť 157. výročia Uhorskej revolúcie. V apríli si pietnym zhromaždením v Komárne pripomenuli 60. výročie vyhlásenia Košického vládneho programu. Predseda SMK Béla Bugár pri tejto príležitosti kritizoval politiku československého štátu z obdobia rokov 1945 – 1948, keď boli voči Maďarom na Slovensku uplatňované opatrenia na základe princípu kolektívnej viny. Zástupcovia SMK, Csemadoku, Občianskeho združenia Szüillő Géza, Zväzu maďarských pedagógov na Slovensku a Zväzu maďarských rodičov na Slovensku v tejto súvislosti podpísali deklaráciu o prijatí 5. apríla za Pamätný deň maďarského národa. „Jej signatári vyhlásili, že vyhlásili, že si každoročne 5. apríla pripomenú tragickú udalosť, ktoré viedli k zbaveniu práv Maďarov. Zaviazali sa urobiť všetko pre to, aby sa československá história z rokov 1945 – 1948 o uplatnení princípu kolektívnej viny nemeckej a maďarskej menšiny za rozdelenie Československa v roku 1938 stala na základe skutočných prameňov súčasťou výučby na slovenských aj maďarských školách.“ (*Maďari si pripomenuli...*, 2005)

3. Najmä voľný pohyb osôb, občianstvo Únie, oprávnenia občanov jedného členského štátu EÚ na území iného členského štátu.

V deklarácii sa vyslovuje nárok Maďarov na morálne zadostučinenie, ktoré už slovenský parlament vyslovil voči Nemcom a Židom, a požiadavka na minimálne symbolické jednorázové finančné odškodnenie. SMK sa tak verejne vyslovila za otvorenie Benešových dekrétov, čo potvrdil aj predseda SMK Béla Bugár, keď 10. apríla 2005 v televízii Markíza uviedol: „Zabudnúť na jedno obdobie našej spoločnej histórie, keď bolo niekoľko 100-tisíc ľudí potrestaných len za svoju národnosť, sa nedá. Treba to uzavrieť, ale spoločne.“ (*Podľa Bugára...*, 2005)

Za tieto vyjadrenia bol B. Bugár kritizovaný zo strany opozičných subjektov HZDS a Smer. Požiadavku otvoriť Benešove dekréty naopak podporil Karpatonemecký spolok. Za krivdy spôsobené Maďarom v povojnovom Československu sa ospravedlnil popredný predstaviteľ KDĽ František Mikloško (bližšie v časti 6.3. *Ústretové gestá v slovensko-maďarských vzťahoch* v tejto kapitole).

V auguste 2005 sa B. Bugár zúčastnil na oslavách dňa sv. Štefana v Šahách, ktorých spoluorganizátorom bolo Mládežnícke hnutie 64 žúp z Maďarska, považované za extrémistickú organizáciu, ktorá požaduje revíziu súčasných hraníc.

3.3. SMK A REGIONÁLNE VOLBY

V roku 2005 sa skončilo štvorročné volebné obdobie prvých regionálnych samospráv, ktorých orgány boli zvolené v roku 2001. Voľby poslancov zastupiteľstiev samosprávnych krajov a prvé kolo volieb predsedov samosprávnych krajov (tzv. županov) sa uskutočnilo 26. novembra 2005, druhé kolo županských volieb sa konalo 10. decembra 2005 (bližšie o výsledkoch regionálnych volieb pozri kapitolu *Vnútropolitický vývoj a systém politických strán* v tejto publikácii). Na voľbách sa zúčastnili aj kandidáti SMK a dvoch rómskych strán.

Účasť kandidátov rómskych strán bola viac menej len symbolická. Strana rómskej koalície postavila v rámci celého Slovenska len 23 kandidátov (13 v Banskobystrickom kraji, 8 v Košickom kraji a po jednom v Prešovskom a Žilinskom kraji), Rómska iniciatíva Slovenska dokonca iba jedného kandidáta (v Banskobystrickom kraji). Ani jeden z nich nebol zvolený za poslanca a získali len veľmi nízky počet hlasov.

SMK postavila kandidátov vo všetkých krajoch s výnimkou Žilinského. Aj jej účasť vo voľbách v Prešovskom a Trenčianskom kraji, v ktorých žije minimálny počet občanov maďarskej národnosti, však mala skôr len symbolický význam. Reálne sa SMK do volieb zapojila v piatich krajoch, na území ktorých žijú príslušníci maďarskej menšiny vo významnejšom počte. V štyroch krajoch kandidovala samostatne, v jednom v rámci širšieho koaličného zoskupenia (Bratislavský kraj). V predchádzajúcich regionálnych voľbách v roku 2001 pritom SMK kandidovala v rámci koalície okrem Bratislavského kraja aj v Košickom kraji.

SMK získala vo voľbách 58 poslaneckých mandátov, čo predstavuje 14,1 % zo všetkých poslancov ôsmich samosprávnych krajov. Volebným ziskom sa z hľadiska počtu mandátov umiestnila na štvrtom mieste za KDĽ, Smerom a SDKÚ. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím si však svoju pozíciu zhoršila o 26 mandátov, pretože po voľbách v roku 2001 ju v krajských samosprávach zastupovalo až 84 poslancov.

SMK nemala ani pred voľbami a nebude mať ani po minuloročných voľbách žiadneho vlastného župana. V predchádzajúcich voľbách postúpili do druhého kola volieb kandidáti SMK v dvoch krajoch (Nitriansky a Trnavský), ani jeden z nich však v druhom kole neuspel. Vo voľbách v roku 2001 postúpil do druhého kola volieb kandidát SMK iba v Nitrian-

skom kraji, pred druhým kolom sa však vzdal kandidatúry. V Trnavskom kraji SMK svojho kandidáta nepostavila vôbec a už v prvom kole podporovala kandidáta pravostredovej koalície KDH – SDKÚ – DS.

Najväčším neúspechom sa pre SMK skončili voľby v Nitrianskom kraji. V jeho zastupiteľstve disponovala SMK pred voľbami nadpolovičnou väčšinou 31 z celkového počtu 52 poslancov. Po voľbách sa počet poslancov SMK v zastupiteľstve znížil na 17. Stalo sa tak najmä v dôsledku vytvorenia tzv. Slovenskej koalície, v ktorej sa spojilo päť slovenských strán (Smer, HZDS, SDKÚ, KDH a SNS) práve s cieľom poraziť SMK a ukončiť jej dominanciu v zastupiteľstve Nitrianskeho kraja. Išlo pritom o strany, ktoré na celoštátnej úrovni nespokupujú a vo väčšine krajov aj v regionálnych voľbách stáli proti sebe.

Kandidát SMK na župana László Szigeti síce postúpil do druhého kola volieb, vzdal sa však svojej kandidatúry a druhého kola volieb sa miesto neho zúčastnil kandidát koalície SDKÚ – DS Ján Greško, ktorý sa v prvom kole umiestnil na 3. mieste. SMK kandidáta SDKÚ – DS otvorene nepodporila a v druhom kole volieb bol opätovne zvolený M. Belica. Pre SMK sa tak voľby v Nitrianskom kraji, ktorý bol dovtedy jej baštou, skončili úplným neúspechom.

Naopak, úspešnejšie v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami vyšla SMK z volieb v Trnavskom kraji. A dôvodom nebola iba skutočnosť, že zastúpenie SMK v krajskom zastupiteľstve sa zvýšilo zo 14 na 15 poslancov, čím sa Trnavský kraj stal jediným krajom, v ktorom počet poslancov SMK neklesol.

SMK na rozdiel od roku 2001 nepostavila vlastného kandidáta na župana a už v prvom kole podporovala kandidáta koalície KDH – SDKÚ – DS. Ten síce v druhom kole neuspel a županom sa stal kandidát koalície okolo HZDS, ale väčšinu v zastupiteľstve získali SMK a koalícia KDH – SDKÚ – DS, ktoré spolu disponujú 30 zo 40 poslancov. V predchádzajúcom období pritom väčšinou v zastupiteľstve Trnavského kraja disponovala koalícia HZDS – Smer – SDL.

V Banskobystrickom kraji v predchádzajúcom volebnom období vytvárala väčšinu v zastupiteľstve koalícia HZDS – Smer, ale po jej rozpade HZDS spolupracovalo s SMK a tieto dve strany vytvárali väčšinu v zastupiteľstve. Voľby v roku 2001 zredukovali zastúpenie SMK v zastupiteľstve skoro na polovicu (z 15 na 8), pričom víťazná koalícia Smer – SNS – HZD síce sama nemá väčšinu v zastupiteľstve, ale o spoluprácu s SMK nemá záujem.

V Bratislavskom kraji kandidovala SMK v rámci pravostredovej koalície, ktorá získala väčšinu v zastupiteľstve, pričom zastúpenie SMK zostalo na zhruba rovnakej úrovni (6 poslancov v roku 2001, 5 poslancov v roku 2005).

V Košickom kraji kandidovala SMK v roku 2001 v koalícii s SDKÚ a Smerom, bola súčasťou víťaznej koalície a získala 18 poslaneckých miest, v roku 2005 kandidovala samostatne a získala 13 mandátov. Napriek poklesu v porovnaní s rokom 2001 sa SMK stala najsilnejšou stranou v zastupiteľstve (13 mandátov, rovnaký počet miest získala aj koalícia KDH – OKS). Po prvom kole SMK podporila kandidáta koalície Smer – HZD Zdenka Trebuľu proti kandidátovi programovo bližšieho KDH Rudolfovi Bauerovi, s ktorým ako so županom v predchádzajúcom období SMK spolupracovala. Aj vďaka podpore SMK sa stal županom Z. Trebuľa a SMK nadviazala v novom zastupiteľstve spoluprácu najmä so Smerom.

4. POUŽÍVANIE MENŠINOVÝCH JAZYKOV

Právo na používanie menšinových jazykov je garantované Ústavou SR (čl. 34), používanie menšinových jazykov v úradnom styku je upravené zákonom č. 184/1999 Z. z. o používaní

jazykov národnostných menšín, ich používanie v ďalších oblastiach upravujú ďalšie zákony a podzákoné normy. Viaceré ustanovenia zákona č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku však možno považovať za obmedzujúce vo vzťahu k používaniu menšinových jazykov, hoci v praxi nedochádza k reálnemu obmedzovaniu príslušníkov menšín pri používaní ich jazykov.

4.1. NÁVRH NOVELY ZÁKONA O ŠTÁTNOM JAZYKU

Ministerstvo kultúry SR pripravilo v roku 2004 návrh novely zákona o štátnom jazyku, ktorý sa však ustanovení problematických z hľadiska používania menšinových jazykov dotýkal iba okrajovo a prinášal iba minimálny posun (Dostál, 2003). Vláda návrh novely schválila, ale parlament ho odmietol. V *Súhrnnej správe o stave spoločnosti* za rok 2004 sme kriticky hodnotili, že vláda v súvislosti s prípravou novely zákona o štátnom jazyku neuvažovala nad odstránením existujúcich deformácií a obmedzení vo vzťahu k používaniu menšinových jazykov.

V máji 2005 predložilo ministerstvo kultúry do medzirezortného pripomienkového konania ďalší návrh novely zákona o štátnom jazyku. Tento návrh v porovnaní s predchádzajúcim obsahoval viacero pozitívnych zmien odstraňujúcich obmedzenia vo vzťahu k používaniu menšinových jazykov, ani on však neriešil veci dôsledne.

Zákon o štátnom jazyku stanovuje, že „príležitostné tlačé určené pre verejnosť, katalógy galérií, múzeí, knižníc, programy kín, divadiel, koncertov a ostatných podujatí sa vydávajú v štátnom jazyku. V prípade potreby môžu obsahovať inojazyčné preklady“ (§ 5 ods. 6). Navrhovaná novela zužovala povinnosť vydávať spomínané typy tlačovín v štátnom jazyku len na verejnoprávne orgány a nimi zriadené organizácie, čo by znamenalo vo vzťahu k súkromným subjektom menej obmedzujúcu úpravu. Zákon o štátnom jazyku predpokladá, že kultúrne podujatia určené príslušníkom národnostných menšín sa síce nemusia uskutočňovať v štátnom jazyku, v štátnom jazyku by však malo najskôr odznieť ich sprievodné uvádzanie, resp. konferovanie (§ 5 ods. 8). Navrhovaná novela takúto podmienku neobsahovala a umožňovala bez bližšej úpravy, aby sa kultúrne a výchovno-vzdelávacie podujatia určené príslušníkom národnostných menšín uskutočňovali aj v inom ako štátnom jazyku. Zákon o štátnom jazyku ďalej stanovuje, že „všetky nápisy, reklamy a oznamy určené pre informovanie verejnosti, najmä v obchodoch, na športoviskách, v pohostinstvách, na uliciach, pri cestách a nad nimi, na letiskách, v autobusových stanicích a železničných stanicích, vo vozňoch a v prostriedkoch hromadnej dopravy sa musia uvádzať v štátnom jazyku. Môžu byť preložené do iných jazykov, ale inojazyčné text nasledujú až po rovnako veľkom texte v štátnom jazyku“ (§ 8 ods. 6). Novela vo vzťahu k takýmto nápisom, reklamám a oznamom stanovovala, že „sa uvádzajú v štátnom jazyku a podľa potreby aj v iných jazykoch“. Nové znenie by teda nezasahovalo do veľkosti písma, či poradia jednotlivých jazykov.

Je potrebné pozitívne hodnotiť, že ministerstvo kultúry reagovalo na niektoré deformácie, ktoré majú vo vzťahu k možnosti používania menšinových jazykov obmedzujúci charakter. Jeho prístup bol však v tejto veci nedôsledný a aj v prípade schválenia novely by v zákone o štátnom jazyku ostali viaceré ustanovenia, ktoré by v istých aspektoch obmedzovali používanie menšinových jazykov a predstavovali by zasahovanie verejnej moci do sfér, do ktorých zasahovať vôbec nemá. Bolo by síce pozitívne, ak by zákon nestanovoval, či má byť nápis v maďarčine až po rovnako veľkom nápise v slovenčine, alebo môže byť aj pred ním a prípadne aj väčší, problémom však je samotná snaha verejnej moci určovať jazyk použí-

vaný v reklame súkromného subjektu. Rovnako nemá žiadne opodstatnenie stanovovať povinné používanie štátneho jazyka vo vzťahu k takým záležitostiam ako súkromné médiá, podujatia organizované súkromnými organizáciami alebo oznamy súkromných subjektov určené na informovanie verejnosti. Styk zdravotníckeho personálu s pacientmi by sa mal aj naďalej povinne uskutočňovať v štátnom jazyku, s výnimkou situácie, keď pacient neovláda štátny jazyk. Je pritom viac ako pravdepodobné, že ak lekár aj pacient patria napríklad k maďarskej menšine, ich styk sa uskutočňuje v maďarčine aj v prípade, že obaja ovládajú štátny jazyk. Napriek zjavnej absurdnosti tohto ustanovenia v súčasnej podobe, neobsahoval návrh ministerstva kultúry zámer toto ustanovenie upraviť.

Návrh novely prešiel medzirezortným pripomienkovým konaním, na program rokovania vlády však v roku 2005 zaradený nebol.

4.2. ZOZNAM OBCÍ S PODIELOM MENŠÍN NAD 20 PERCENT

Vláda ani v roku 2005 neschválila nariadenie, ktorým by vydala nový zoznam obcí, v ktorých príslušníci národnostných menšín tvoria najmenej 20 % obyvateľov. V platnosti tak zostáva pôvodný zoznam obcí, ktorý vláda určila nariadením č. 221/1999 Z. z. na základe sčítania obyvateľstva v roku 1991. Zoznam obcí s podielom príslušníkov menšín nad 20 % je dôležitý z hľadiska zákona o používaní jazykov národnostných menšín v úradnom styku, ktorý stanovuje, že používať jazyk menšiny možno v úradnom styku práve v takýchto obciach. Vláda je zákonom splnomocnená určiť nariadením zoznam obcí, v ktorých občania patriaci k národnostnej menšine tvoria podľa posledného sčítania obyvateľstva najmenej 20 % obyvateľstva. Na Slovensku sa však zatiaľ posledné sčítanie obyvateľstva uskutočnilo v roku 2001 a vláda ani za štyri roky nebola schopná premietnuť jeho výsledky do zmeny príslušného nariadenia.

Ako sme upozornili už v predchádzajúcich vydaniach *Súhrnnej správy o stave spoločnosti*, tento stav je v rozpore so zákonom. Zákon totiž určuje, že má byť zoznam vytvorený na základe posledného sčítania obyvateľstva. Vláda si je skutočnosti, že zákon vyžaduje zmenu nariadenia vedomá. Vyplýva to aj z toho, že sa v roku 2003 zaoberala návrhom na jeho zmenu, SMK však návrh nového nariadenia vetovala. Postoj SMK súvisí so skutočnosťou, že podľa výsledkov sčítania obyvateľstva v roku 2001 v porovnaní s rokom 1991 poklesol o 11 počet obcí, v ktorých príslušníci maďarskej menšiny tvoria minimálne 20 % obyvateľstva. Schválením nového zoznamu by občania maďarskej národnosti v týchto obciach stratili právo používať svoj jazyk v úradnom styku. SMK v minulosti navrhovala znížiť 20-percentnú hranicu pre používanie menšinových jazykov v úradnom styku na 10 %, čo však ostatné vládne strany odmietli.

Neschválenie nového zoznamu obcí je nielen v rozpore so zákonom o používaní jazykov národnostných menšín v úradnom styku, ktorý predpokladá, že jeho ustanovenia sa budú používať na základe výsledkov posledného sčítania obyvateľstva, ale vláda svojím postojom zároveň znemožňuje uplatnenie zákonného práva príslušníkom menšín v tých obciach, v ktorých ich podiel medzi rokmi 1991 a 2001 stúpol nad 20 %. Relevantné je to najmä vo vzťahu k rusínskej menšine, pretože počet obcí, v ktorých Rusíni predstavujú viac ako 20 % za uvedené obdobie stúpol o 23.

Na internetovej stránke vlády sú uvedené zoznamy obcí, v ktorých príslušníci jednotlivých menšín tvoria viac ako 20 %, resp. aj viac ako 10 % obyvateľstva. Keďže však tieto

zoznamy neboli schválené nariadením vlády, ako to predpokladá zákon, ide len o nezáväznú prehľad, ktoré nemajú žiadne právne účinky. Vláda tak nesie zodpovednosť za pokračovanie nezákonného stavu a porušovanie zákonom deklarovaných práv príslušníkov národnostných menšín v niektorých obciach.

5. KULTÚRA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

V oblasti kultúry národnostných menšín na Slovensku pôsobí viacero inštitúcií a organizácií: národnostné divadlá, múzeá národnostných menšín, umelecké súbory, občianske združenia rozvíjajúce menšinové kultúry, médiá vychádzajúce v menšinových jazykoch a určité príslušníkom menšín, vydavateľstvá a pod. V rámci verejnoprávných médií (Slovenská televízia a Slovenský rozhlas) existuje vysielanie pre národnostné menšiny.

Ministerstvo kultúry SR poskytuje dotácie na kultúrne aktivity národnostných menšín prostredníctvom jedného zo svojich šiestich grantových programov. Program Kultúra národnostných menšín obsahuje tri podprogramy: živá kultúra, periodická tlač a neperiodická tlač. Od roku 2003 sa na podporu kultúry národnostných menšín každoročne, vrátane roku 2005, vynaložilo 80 mil. Sk zo štátneho rozpočtu. Návrh na rozdelenie prostriedkov predkladajú ministromi komisie zložené zo zástupcov jednotlivých menšín. Pre každú národnostnú menšinu je vytvorená samostatná komisia, pre maďarskú menšinu dve komisie – pre ústnu kultúru a pre písanú kultúru. Zloženie komisií, návrhy na pridelenie dotácií, informácie o pridelených dotáciách, príslušné predpisy, aj informácie o možnostiach požiadať o dotáciu sú zverejnené na internetovej stránke Ministerstva kultúry SR.

5.1. NÁVRH ZÁKONA O FINANCOVANÍ KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Vláda si vo svojom programovom vyhlásení predsavzala pripraviť zákon o financovaní kultúry národnostných menšín. Takáto úloha bola obsiahnutá už v Pláne legislatívnych úloh vlády na rok 2003. Nebola však splnená, a tak bola posunutá na rok 2004 a presunutá z gescie Ministerstva kultúry SR do gescie podpredsedu vlády Pála Csákyho.

Ten návrh zákona v spolupráci s ministerstvom kultúry pripravil a v júli 2004 predložil do medzirezortného pripomienkového konania. Návrh predpokladal zriadenie Úradu na podporu kultúry národnostných menšín a Štátneho fondu na podporu kultúry národnostných menšín. Proti návrhu sa postavilo najmä Ministerstvo financií SR, ktoré odmietlo vznik nového štátneho fondu, keďže všetky ostatné štátne fondy boli v roku 2001 zrušené, aby sa stransparentnilo a zefektívnilo nakladanie s verejnými financiami. Návrh zákona nebol v roku 2004 predložený na rokovanie vlády.

Vo februári 2005 predložil Pál Csáky do medzirezortného pripomienkového konania druhú verziu návrhu zákona o financovaní kultúry národnostných menšín. Oproti verzii z predchádzajúceho roku obsahovala niekoľko zmien:

- Na rozdiel od návrhu z roku 2004 sa nemal vytvoriť Úrad na podporu kultúry národnostných menšín, ale iba príslušný štátny fond.
- Rada fondu nemala byť menovaná predsedom Úradu, ale jej pôsobnosť mala vykonávať Rada vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

- Bližšie sa upravovalo zastúpenie menšín v rade. Návrh z roku 2004 hovoril o tom, že zloženie rady má zohľadňovať počet občanov patriacich k jednotlivým národnostným menšinám. Návrh z roku 2005 v prílohe uvádzal konkrétny kľúč: menšinu s početnosťou do 1 % z obyvateľstva mal zastupovať jeden člen rady, menšinu so zastúpením do 6 % traja členovia a menšinu s podielom nad 6 % z celkového počtu obyvateľstva šiesti členovia rady. V praxi by to znamenalo, že maďarská menšina by mala šiestich zástupcov (v súčasnosti má troch), rómska troch (v súčasnosti dvoch) a ostatné menšiny po jednom zástupcovi (súčasný stav).
- Návrh z roku 2004 definoval medzi príjmami fondu dotáciu zo štátneho rozpočtu vo výške minimálne 0,15 % z plánovaných príjmov štátneho rozpočtu. Návrh z roku 2005 definoval medzi zdrojmi fondu „dotácie zo štátneho rozpočtu vo výške minimálne 14 % výdavkov rozpočtovej kapitoly MK SR za rok 2005, určené na tvorbu, šírenie, ochranu a prezentáciu kultúrnych hodnôt, okrem financovania cirkví, každoročne navýšené mierou inflácie“.
- Návrh z roku 2005 počítal aj s vytvorením dozornej rady fondu, ktorá by mal kontrolovať hospodárenie fondu a ktorej predsedu mal menovať minister financií.
- Napriek lepšej prepracovanosti a väčšej konzistentnosti návrhu zákona z roku 2005 možno voči nemu vysloviť obdobné kritické výhrady ako voči návrhu z roku 2004:
  1. Hoci sa upustilo od zámeru zriadiť nový štátny úrad, naďalej sa počíta s vytvorením štátneho fondu, pričom takmer všetky štátne fondy boli zrušené ako nesystémový prvok.
  2. Navrhuje sa výrazné zvýšenie prostriedkov pre podporu menšinových kultúr bez toho, aby bola akokoľvek odôvodnená potreba takéhoto zvýšenia. Na tvorbu, šírenie, ochranu a prezentáciu kultúrnych hodnôt vynaložilo ministerstvo kultúry v roku 2005 čiastku cca. 2,5 mld. korún. Navrhovaných 14 % z nej predstavuje sumu 350 mil. korún, čo by bolo viac ako štvornásobné zvýšenie objemu prostriedkov v porovnaní so súčasným stavom.
  3. Návrh z roku 2004 odvíjal samostatnosť fondu od relatívne nezávislého postavenia Úradu a jeho predsedu. Návrh z roku 2005 sa samosprávny princíp pokúša zakotviť prostredníctvom Rady vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Jej konkrétne zloženie sa však odvíja len od jej štatútu, ktorý schvaľuje vláda. Ani jeden z navrhnutých mechanizmov teda nemožno považovať za skutočné uplatnenie samosprávneho princípu.

V roku 2005 sa návrhom zákona zaoberala Rada vlády pre národnostné menšiny a etnické skupiny, na rokovanie vlády sa však nedostal. V pláne Legislatívnych úloh vlády SR na rok 2006 už úloha pripraviť takýto návrh zákona nefiguruje, z čoho možno usúdiť, že vláda na schválenie takéhoto zákona v tomto volebnom období rezignovala.

5.2. STRATÉGIA ROZVOJA KULTÚRNYCH POTRIEB ZNEVÝHODNENÝCH SKUPÍN OBYVATELSTVA

V októbri 2005 predložilo MK SR do medzirezortného pripomienkového konania návrh Stratégie rozvoja kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva do roku 2007. Zámerom materiálu bolo „prehĺbiť a zefektívniť starostlivosť štátu o systematický rozvoj kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva, sprístupniť ešte stále tabuizované informácie o marginalizovaných skupinách, a tiež scitlivovať spoločnosť voči týmito témam,

a zároveň uľahčiť marginalizovaným skupinám prístup ku kultúre, a tak znižovať riziká vylúčenia v oblasti napĺňania kultúrnych potrieb, pomáhať najzraniteľnejším a zapojiť do tohto procesu hlavné skupiny spoločnosti“. Materiál ako jednu zo znevýhodnených skupín, ktorým má byť stratégia určená, definoval rómske komunity žijúce v osadách a mestských častiach. Poukazoval na sťažený prístup ľudí z rómskych osád, najmä detí ku kultúre a prehlbujúcu sa segregáciu od väčšinovej spoločnosti. Zároveň konštatoval, že len veľmi malá časť z peňazí rozdeľovaných grantovým mechanizmom na podporu kultúrnych aktivít rómskej menšiny „slúži na rozvoj kultúrnych potrieb marginalizovaných skupín detí a mládeže priamo v rómskych osadách“. Príčinu vidí materiál v tom, že v osadách neexistujú kultúrne inštitúcie, ani iné kultúrne mechanizmy, ktoré by rozvoj kultúrnych potrieb v tejto oblasti prehlbovali. Návrh stratégie definoval niekoľko kultúrnych projektov a aktivít zameraných na rómske osady a deti v nich žijúce.

Problematickou stránkou návrhu stratégie je skutočnosť, že sa snaží zdefinovať spoločný rámec pre svojím charakterom úplne odlišné skupiny obyvateľstva s celkom inými problémami a potrebami. Okrem rómskych komunít v osadách sú stratégiou za ďalšie znevýhodnené skupiny definovaní zdravotne postihnutí, bezdomovci, azyľanti, ale napríklad aj „ženy a rodová rovnosť“, starší ľudia, deti a mládež, či sexuálne menšiny – gejovia a lesby. Prostredníctvom takéhoto prístupu možno do niektorej zo „znevýhodnených skupín“ zaradiť väčšinu obyvateľstva, čo spochybňuje potrebu takto definovanej osobitnej stratégie. Ďalším problémom je, že stratégia vychádza z paternalistického princípu a jej realizácia by prehĺbila štátne zasahovanie do životov jednotlivcov v oblastiach, kde na to neexistuje legitímny dôvod. A aj tam, kde takýto dôvod zdanlivo existuje, je značne otáznne, či by navrhované opatrenia reálne napĺňali deklarované ciele. Jedným zo zámerov je napríklad realizácia projektu Kočovné divadlo pre rómske osady, ktorý by „deťom názornou formou priblížil význam určitých hodnôt, napríklad hygiena, vzdelanie atď., ktorých osvojenie je nevyhnutné k implementácii sociálnych programov a rozvoju celého integračného procesu“. Ak by išlo o spontánnu aktivitu v rámci občianskej spoločnosti, mohla by byť vnímaná ako jeden z prostriedkov riešenia problémov rómskych osád. Od jednej návštevy Kočovného divadla v osade však možno len ťažko očakávať zásadnejšiu zmenu v hodnotovom nastavení detí a mládeže v rómskych osadách v záležitostiach ako napríklad hygiena alebo vzdelanie.

Návrh stratégie nebol v roku 2005 prerokovaný vládou.

6. VYBRANÉ KAUZY SÚVISIACE S MENŠINAMI

6.1. ÚSTAVNÝ SÚD A ANTIDISKRIMINAČNÝ ZÁKON

Ústavný súd SR v októbri 2005 rozhodol o tom, že ustanovenie o tzv. pozitívnej diskriminácii obsiahnuté v antidiskriminačnom zákone nie je v súlade s Ústavou SR. Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) schválil parlament v máji 2004. Na návrh SMK bol pri prerokúvaní v parlamente vládny návrh zákona v § 8 doplnený o odsek 8, podľa ktorého „na zabezpečenie rovnosti príležitosti v praxi a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania možno prijať osobitné vyrovnávacie opatrenia na zabránenie znevýhodnenia súvisiaceho s rasovým pôvodom alebo etnickým pôvodom“. Doplnenie tohto ustanovenia kritizoval minister spravodlivosti Daniel

Lipšic, podľa ktorého ide o tzv. pozitívnu diskrimináciu, čo odporuje Ústave SR. Podľa čl. 12 ods. 2 Ústavy SR „základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať“. Napriek nesúhlasu ministrov za SMK si väčšina vlády osvojila postoj D. Lipšica a vláda sporné ustanovenie antidiskriminačného zákona napadla na Ústavnom súde SR.

Ústavný súd podaniu vlády vyhovel a konštatoval, že ustanovenie § 8 ods. 8 antidiskriminačného zákona nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 a s čl. 12 ods. 1 prvou vetou a ods. 2 Ústavy SR. Ústavný súd v odôvodnení svojho rozhodnutia konštatoval, že ústava zakazuje pozitívnu aj negatívnu diskrimináciu z dôvodov, ktoré sú uvedené v čl. 12 ods. 2 ústavy, „t. j. so zreteľom na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Preto prijímanie osobitných vyrovnávacích opatrení, inak všeobecne uznávaných legislatívnych techník na zabránenie znevýhodnenia súvisiaceho s rasovým pôvodom alebo etnickým pôvodom je v rozpore s čl. 12 ods. 2 ústavy, a preto aj s čl. 12 ods. 1 ústavy“.

Plénum Ústavného súdu vo veci rozhodlo v pomere hlasov sedem ku štyrom. Štyria sudcovia, ktorí nesúhlasili s rozhodnutím, pripojili k rozhodnutiu súdu svoje odlišné stanovisko.

Rozhodnutie súdu by nemalo mať priamy dôsledok na opatrenia vlády na riešenie problémov Rómov. Väčšina týchto opatrení, pokiaľ má charakter zvýhodnenia alebo osobitného opatrenia, totiž nie je formulovaná na základe rasového alebo etnického pôvodu ich adresátov, ale napríklad na základe sociálnej situácie konkrétneho jednotlivca.

6.2. NOVÝ TRESTNÝ ZÁKON A VERBÁLNE DELIKTY

Vláda v roku 2004 navrhla nový Trestný zákon, ktorý v porovnaní s dovtedajším stavom neobsahoval trestné činy hanobenia národa, rasy a presvedčenia a tzv. osvienčimskú lož, teda verejné popieranie, spochybňovanie, schvaľovanie alebo ospravedlňovanie holokaustu. Vypustenie týchto trestných činov iniciovalo Ministerstvo spravodlivosti SR, ktoré návrh pripravilo. Minister spravodlivosti Daniel Lipšic argumentoval slobodou prejavu a tým, že štát by nemal trestať verbálne prejavy. „Akákoľvek myšlienka, aj keď je vulgárna, nesprávna, poľutovaniahodná a aj keď je škandalózna, je chránená slobodou prejavu, pokiaľ nesmeruje k iniciovaniu protiprávneho konania,“ uviedol D. Lipšic v tejto súvislosti (*Verbálne rasistické prejavy...*, 2005). Spomedzi trestných činov súvisiacich so šírením národnostnej, rasovej a etnickej neznášanlivosti vládny návrh zachovával trestný čin podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti a trestný čin podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd.

Návrh vypustiť z Trestného zákona verbálne trestné činy verejne kritizovali napríklad SMK alebo Zväz židovských náboženských obcí. Poslanci pri prerokovávaní návrhu Trestného zákona v parlamente doňho prostredníctvom pozmeňujúcich návrhov doplnili trestné činy hanobenia národa, rasy a presvedčenia i tzv. osvienčimskú lož. Pre schválenie iných pozmeňujúcich návrhov, ktoré nesúviseli s touto problematikou, vláda návrh Trestného zákona stiahla z parlamentu. Nové znenie návrhu, ktoré vláda predložila parlamentu

obsahovalo aj uvedené ustanovenia a v tejto podobe bol Trestný zákon parlamentom v máji 2005 schválený.

6.3. ÚSTRETOVÉ GESTÁ V SLOVENSKO-MAĎARSKÝCH VZŤAHOCH

Poslanec NR SR za KDH František Mikloško sa v júni 2005 ospravedlnil Maďarom na Slovensku za povojnové krivdy. Svoje ospravedlnenie vyslovil pri preberaní Ceny sv. Vojtecha, ktorú mu v Budapešti odovzdal maďarský prezident Ferenc Mádl. Mikloškovo vyjadrenie nebolo oficiálnym stanoviskom slovenských štátnych orgánov, vyslovil ho „sám za seba“, malo však značný ohlas a veľký symbolický význam. F. Mikloško je popredným predstaviteľom KDH, v rokoch 1990 – 1992 bol predsedom prvého slobodne zvoleného slovenského parlamentu po Novembri 1989, v roku 2004 kandidoval za KDH v priamych prezidentských voľbách. Svoje rozhodnutie ospravedlniť sa zdôvodnil presvedčením, že „v rokoch 1945 až 1948 boli Maďari na základe kolektívnej viny pozbavení občianstva, majetku, museli ich vysťahovať a spôsobili to veľa utrpenia, veľa bolesti množstva nevinných ľudí“ (*Mikloško...*, 2005). Pripomenul, že o vzájomné ospravedlnenie sa usiloval už ako predseda parlamentu i neskôr, v súčasnom volebnom období. Pripustil však, že na oficiálne ospravedlnenie zo strany celého parlamentu politicky ešte nedozrel čas. KDH vyhlásilo, že F. Mikloško má jeho plnú podporu, ale vyhlásilo, že by privítalo rovnaký postoj aj z maďarskej strany. Reakcie niektorých slovenských politikov, vrátane prezidenta Ivana Gašparoviča, boli naopak odmietavé.

K téme vzájomného ospravedlnenia za historické krivdy sa počas svojej decembrovej návštevy Slovenska vyjadril aj novozvolený maďarský prezident László Sólyom, podľa ktorého má ospravedlnenie cenu, ak ešte žijú ľudia, ktorých sa týka. Dodal však, že je ochotný kedykoľvek deklarováť, že maďarizačná politika niekdajšieho Uhorska bola veľmi nesprávna (*Preziden Sólyom...*, 2005).

6.4. PREJAVY EXTRÉMIZMU NA SLOVENSKU

Aktivity extrémistických skupín spojené s prejavmi národnostnej a rasovej neznášanlivosti boli v priebehu roku 2005 v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi vo zvýšenej miere registrované médiami a vyvolali aj väčší ohlas verejnosti. Podľa oficiálnych policajných štatistík pritom počet registrovaných trestných činov s rasovým motívom od roku 2003 postupne klesá. V roku 2003 bolo evidovaných 117 trestných činov s rasovým motívom, v roku 2004 ich bolo 76 a v prvých desiatich mesiacoch roku 2007 bolo zaevidovaných 69 takýchto trestných činov (*Správa o boji...*, 2005).

Dôvodom väčšej viditeľnosti extrémistických aktivít boli opakované verejné vystúpenia združenia, resp. politickej strany Slovenská pospolitosť. Druhým dôvodom bola vražda študenta Daniela Tupého, z ktorej sú podozrievaní príslušníci extrémistického hnutia Skinheads.

Združenie Slovenská pospolitosť sa v januári 2005 zaregistrovalo aj ako politická strana Slovenská pospolitosť – Národná strana. Jej členovia sa stali verejne známymi zhromaždeniami a pochodmi v uniformách pripomínajúcich uniformy Hlinkovej gardy z čias vojnového slovenského štátu. Rovnako aj ďalšia symbolika má za cieľ posilniť toto spojenie – na

čele organizácie stojí „Vodca“, pozdravom jej členov je „Na stráž!“. Jej predstavitelia sa okrem obhajoby vojnového slovenského štátu, ktorý bol spojencom nacistického Nemecka, verejne prezentovali aj protimaďarskými a protižidovskými vyjadreniami. V marci 2005 si v Bratislave zhromaždením a pochodom pripomenuli výročie vzniku slovenského štátu v roku 1939. V júni zorganizovali v Rožňave zhromaždenie k výročiu Trianonu, počas ktorého došlo k incidentu – oplutiu sochy Lajosa Kossutha. V júli došlo k ďalšiemu incidentu v Komárne, kde na seba narazili členovia Slovenskej pospolitosti a sympatizanti extrémistických hnutí z Maďarska. V auguste zorganizovala Slovenská pospolitosť fakľové pochody vo Zvolene a v Banskej Bystrici, v októbri zhromaždenia v Hlohovci, Modre, Černejovej a Prešove. Podľa Správy o boji proti prejavom násillia, intolerancie a extrémizmu v Slovenskej republike prevažnú väčšinu členov Slovenskej pospolitosti tvoria bývalí alebo aj stále aktívni členovia pravicovo-extrémistických skupín. Extrémistické prejavy Slovenskej pospolitosti vyvolali reakciu zo strany verejnosti i štátnych a samosprávnych orgánov. Vo Zvolene zorganizovali občianski aktivisti protidemonštráciu za toleranciu a proti extrémizmu. Zhromaždenie Slovenskej pospolitosti v Modre rozohnala polícia po tom, čo sa jej aktivisti pokúsili rozňašať letáky. Dve ženy boli v tejto súvislosti zadržané a obvinené z trestného činu podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potláčaniu práv a slobôd občanov. V Černejovej bol zadržaný aj „Vodca“ Slovenskej pospolitosti Marian Kotleba. Zhromaždenie v Prešove bolo policiou rozpustené pre nespĺnenie formálnych podmienok vyžadovaných zákonom zo strany jeho organizátorov. Združenie Ľudia proti rasizmu podalo na prokuratúru podnet na zrušenie Slovenskej pospolitosti. Generálny prokurátor Dobroslav Trnka podal 31. októbra 2005 na Najvyšší súd SR návrh, aby bola táto politická strana rozpustená, pretože „svojimi stanovami, programom a činnosťou porušuje Ústavu SR, ústavné zákony, zákony, ale aj medzinárodné zmluvy, ako je Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966 a Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení protokolov č. 3, 5 a 8“ (Trnka podal..., 2005).

Začiatkom novembra 2005 bol v Bratislave zavraždený študent Daniel Tupý. Podľa svedkov boli páchatelmi prívrženci extrémistického hnutia Skinheads. Páchatelov sa zatiaľ nepodarilo odhaliť. Vražda nemala rasový motív, vyvolala však dovtedy nebývalú odozvu verejnosti proti extrémistickým skupinám. Uskutočnilo sa viacero spomienkových i protestných stretnutí.

Keď sa Slovenská pospolitosť pokúsila na 17. novembra 2005 zvolať v Bratislave ďalšie zhromaždenie, na rovnaké miesto bolo zvolané protestné zhromaždenie proti fašizmu. Samospráva mestskej časti Bratislava – Staré Mesto zhromaždenie Slovenskej pospolitosti nepovolila, avizovaný protest proti fašizmu sa však napriek tomu uskutočnil.

7. ZÁVER

V roku 2005 neprišlo k žiadnym významnejším zmenám v postavení národnostných menšín na Slovensku. Ani v tomto roku sa nerealizoval zámer z programového vyhlásenia vlády a z plánu legislatívnych úloh vlády schváliť zákon o postavení národnostných menšín a zákon o financovaní kultúry národnostných menšín. Je takmer isté, že tieto zámery ostanú v tomto volebnom období nenaplnené.

Napriek tomu možno konštatovať, že základné práva národnostných menšín sú v SR rešpektované. Už v minulom volebnom období boli odstránené najvážnejšie deformácie men-

šinovej politiky z čias tretej vlády V. Mečiara. Počas súčasnej vlády M. Dzurindu sa realizovali niektoré pozitívne opatrenia voči národnostným menšinám, stále však pretrvávajú určité problémy a nedoriešené otázky. Zákon o štátnom jazyku vytvára priestor pre možnosť obmedzovania menšinových jazykov. Legislatívne nie je nijako upravené právo príslušníkov menšín podieľať sa na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú.

V roku 2006 nemožno očakávať žiadne zmeny v štátnej politike voči národnostným menšinám, či legislatívnej úprave práv ich príslušníkov. Zmeny do tejto oblasti však môžu priniesť výsledky jesenných parlamentných volieb a vytvorenie novej vládnej koalície. Nie je totiž vylúčené, že jej súčasťou po ôsmich rokoch prestane byť SMK. Naopak je možné, že sa jej súčasťou stanú súčasné parlamentné opozičné strany, ktoré sa často prezentujú protimaďarskou rétorikou. Hoci návrat k vyhranene protimenšinovej oficiálnej politike na spôsob tretej vlády V. Mečiara z rokov 1994 – 1998 nie je pravdepodobným variantom, menej ústretový postoj budúcej vlády voči menšinám a najmä zvýšenie napätia v slovensko-maďarských vzťahoch nie sú vôbec vylúčené. Na druhej strane, v prípade, že sa SMK bude podieľať na zostavovaní novej vlády po voľbách v roku 2006, je pravdepodobné, že bude pri rokovaniach presadzovať aj požiadavky, ktoré súvisia s postavením národnostných menšín, a požadovať ich zaradenie do vládneho programu budúcej vlády.

LITERATÚRA

1. *Arvay už má dosť podpisov na registráciu strany*. Sme, 16. 8. 2004.
2. *Csáky: Otázka dvojakeho občianstva nie je pre občanov SR dôležitá*. Sme, 8. 1. 2005.
3. Dostál, O.: *Národnostné menšiny*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2003. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2003.
4. Dostál, O.: *Národnostné menšiny*. In: Kollár, M. – Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 2005.
5. *Lídri maďarských menšín chcú dvojaké občianstvo*. Sme, 6. 9. 2005.
6. *Maďari si pripomenuli 60. výročie vyhlásenia Košického vládneho programu*. Sme, 5. 4. 2005.
7. *Maďarské menšiny sa radia o dvojakom občianstve*. Sme, 7. 1. 2005.
8. *Mikloško: Povedať prepáčte je prejavom zrelosti*. Sme, 14. 6. 2005.
9. *Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 8/04-202*. Košice, Ústavný súd SR, 18. 10. 2005.
10. *Návrh Nariadenia vlády SR, ktorým sa vydáva zoznam obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostným menšinám tvoria najmenej 20 % obyvateľstva*. Bratislava, Ministerstvo kultúry SR, 2003.
11. *Návrh na zmenu Štatútu Rady vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny*. Bratislava, Úrad vlády SR, číslo materiálu: UV-9602/2005.
12. *Návrh Stratégie rozvoja kultúrnych potrieb znevýhodnených skupín obyvateľstva do roku 2007*. Bratislava, Ministerstvo kultúry SR, október 2005.
13. *Návrh Vlády SR na začatie konania o súlade § 8 ods. 8 zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 20. mája 2004 (antidiskriminačný zákon) s Ústavou SR*. Bratislava, vláda SR, 14. 9. 2004.
14. *Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a o doplnení niektorých zákonov*. Bratislava, Ministerstvo kultúry SR, apríl 2004.
15. *Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a o doplnení niektorých zákonov*. Bratislava, Ministerstvo kultúry SR, máj 2005.

16. *Návrh zákona o financovaní kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.* Materiál na pripomienkové konanie. Bratislava, Úrad vlády SR, 27. 7. 2004.
17. *Návrh zákona o financovaní kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.* Materiál na pripomienkové konanie. Bratislava, Úrad vlády SR, február 2005.
18. *Plán legislatívnych úloh vlády SR na rok 2003.* Bratislava, Úrad vlády SR, 2002.
19. *Plán legislatívnych úloh vlády SR na rok 2004.* Bratislava, Úrad vlády SR, 2003.
20. *Plán legislatívnych úloh vlády SR na rok 2005.* Bratislava, Úrad vlády SR, 2004.
21. *Plán legislatívnych úloh vlády SR na rok 2006.* Bratislava, Úrad vlády SR, 2005
22. *Podľa Bugára treba otvoriť Benešove dekréty.* SITA, 10. 4. 2005.
23. *Podľa Duraya je požiadavka národnostnej autonómie bezpredmetná.* Sme, 30. 1. 2005.
24. *Prezident Sólyom: Maďarizácia v Uhorsku bola veľmi nesprávna.* Sme, 9. 12. 2005.
25. *Programové vyhlásenie vlády Mikuláša Dzurindu.* Bratislava, Úrad vlády SR, 2002.
26. *SMK sa nenechá vypoklonkovať z regiónov.* Sme, 8. 11. 2004.
27. *Správa o boji proti prejavom násilia, intolerancie a extrémizmu v Slovenskej republike.* Bratislava, vláda SR, 7. 12. 2005.
28. *Stanovisko Spoločenskovedného ústavu SAV k autochtónnosti ruskej národnostnej menšiny na území Slovenskej republiky.* Košice, Spoločenskovedný ústav Slovenskej akadémie vied, 9. 5. 2005.
29. *Trnka podal návrh na zrušenie pospolitosti.* SITA, 31. 10. 2005.
30. *Verbálne rasistické prejavy by mali byť trestné. Podľa poslanca za SMK by malo byť trestné aj popieranie holokaustu, lebo šírenie takých názorov pokladá za nebezpečné.* Sme, 16. 1. 2005.
31. *Základné údaje – Národnostné zloženie obyvateľstva.* Bratislava, Štatistický úrad SR 2002.
32. *Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).*
33. *Zákon č. 85/2005 Z. z. o politických stranách a politických hnutiach.*
34. *Zápis z rokovania Rady vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny dňa 22.6.2005 od 13:00 hod. na Úrade vlády SR, miestnosť č. 004.* Bratislava, Úrad vlády SR, 2005.
35. *Zväz Rusov na Slovensku.* Správa portálu ruskodnes.sk z 5. 9. 2004.

